Daniar Mutalâp

REDACŢIA SCURTĂ A UNEI SCRIERI ASCETICO-MISTICE ATRIBUITE LUI EVAGRIE PONTICUL ÎN LITERATURA ROMÂNĂ VECHE (I)

1. Cunoscut sub denumirea de *Cuvântul de umilinţa sufletului*, textul de care ne vom ocupa reprezintă o scriere ascetico-mistică, atribuită Sfântului Evagrie Ponticul în cadrul tradiţiei slavone, care a circulat în manuscrisele româneşti cuprinse între mijlocul secolului al XVII-lea şi începutul veacului al XIX-lea. Acesta a fost difuzat atât în mediul monastic, cât şi în cel laic, fiind citit atât de călugări, cât şi de mireni drept o predică, o scriere ascetică (dedicată pustnicilor), un „cuvânt de învăţătură" utilizat în instruirea viitorilor preoţi şi un canon sau o rugăciune penitenţială.

La baza acestuia stau două texte distincte, care, până în secolul al XVII-lea, au circulat independent în sbornicele slavone[1]: 1. **слово преподобнаго отца нашего евагриа мниха о ѕмилениє дѹши** (*Cuvântul preacuviosului părintelui nostru Evagrie monahul despre umilinţa sufletului*), care face parte din *Patericul Schitului* (**скитскии патерик**)[2], tradus din greacă în secolul al IX-lea, şi care este inclus în *Proloage* între veacurile al XIII-lea şi al XVII-lea[3] şi 2. **слово евагриа мниха о ѕмилениє дѹши, и о страсє бѹдѹщих мѹк, и о покаании** (*Cuvântul monahului Evagrie despre umilinţa sufletului şi frica de chinurile viitoare*, *şi despre pocăinţă*), cuprins (fragmentar) la finele unei omilii atribuite apostolului Petru,

[1] Vom publica un articol în care vom detalia circulaţia textului în sbornicele şi tipăriturile conservate la Biblioteca de Stat din Moscova.

[2] *Patericul* reprezintă o culegere de naraţiuni şi sentinţe ale „părinţilor pustiei" care s-a cristalizat în jurul secolelor IV–V în limba greacă. În general, acesta se împarte în „paterice alfabetice", în care naraţiunile sunt ordonate în funcţie de numele părinţilor care le rostesc, şi „paterice tematice", care cuprind, de obicei, sentinţe anonime, adunate în capitole construite pe diferite teme ale vieţii monastice; vezi şi alte tipologii în Jean-Claude Guy (ed.), *Introduction*, în *Les apophtegmes des pères. Collection systématique*, Sources Chrétiennes 387, Paris, 1993. *Patericul Schitului* reprezintă cea mai veche versiune slavonă a patericului tematic, tradusă în secolul al IX-lea din limba greacă, cuprinzând 1136 de apoftegme şi povestiri ordonate tematic şi, în funcţie de părintele care le rosteşte, alfabetic; vezi N. I. Nikolaev, *Paterik Skitskii*, în D. S. Lihačev (ed.), *Slovarĭ knižnikov i knižnosti Drevnei Rusi*, vol. 2, partea a II-a (vtoraja polovina XIV–XVI v.; l–ja), Leningrad, 1989, p. 321.

[3] S. A. Davydova, *Paterikovye čtenija v sostave drevnerusskogo Prologa*, în Trudy Otdela drevnerusskoi literatury (TODRL), 43, 1990, p. 263–267, 278.

LR, LXIX, nr. 1, p. 31–48, Bucureşti, 2020

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

copiate la sfârşitul secolului al XII-lea[4], de unde se integrează în diferite culegeri de predici rostite în funcţie de calendarul liturgic. În anul 1642, odată cu tipărirea *Proloagelor* la Moscova, cele două apocrife evagriene sunt alăturate, compunând un text nou, care poartă titlul de *Cuvântul preacuviosului părintelui nostru Evagrie monahul despre umilinţa sufletului*, fiind citit la 27 octombrie, când este comemorat sfântul mucenic Nestor[5].

În cultura românească veche pătrund prima redacţie a scrierii pseudo-evagriene, venită pe filiera *Patericului Schitului* („redacţia scurtă"), precum şi cea definită prin noul text, format odată cu tipărirea *Proloagelor* („redacţia lungă"), scrierea eshatologică intitulată *Cuvântul monahului Evagrie despre umilinţa sufletului şi frica de chinurile viitoare*, *şi despre pocăinţă* nefiind, după cunoştinţa noastră, tradusă independent în limba română. Astfel, în articolul de faţă vom urmări circulaţia redacţiei scurte a acestei scrieri ascetico-mistice puse pe seama Sfântului Evagrie Ponticul.

Figură controversată, Evagrie Ponticul (345–399) este un pustnic trăitor în deşert ale cărui sentinţe şi scrieri au fost parţial integrate în *Pateric* (avva Evagrie) şi incluse în *Filocalia* tipărită la Veneţia în 1782[6]. În ciuda influenţei sale, acesta este acuzat de origenism în cadrul celui de al doilea Conciliu de la Constantinopol (553 d. Hr)[7], astfel încât o parte din scrierile sale sunt difuzate în limba greacă sub numele lui Nil Sinaitul (sec. V). Propriu-zis, redacţia scurtă a *Cuvântului de umilinţă a sufletului*, circulând sub titlurile *Poveastea de cine greşaşte după schimnicie* şi *Învăţătură pentru să-ţ pedepseşti sufletuļ* (în capitolul *Despre umilinţă* din *Patericul Schitului*), nu face vreo trimitere explicită la Evagrie, însă, după cum am văzut, stă la baza viitorului apocrif evagrian[8].

Redacţia scurtă a textului ascetico-mistic prezintă următoarea structură:

1. Lamentaţia bătrânului (intitulată *Poveastea de cine greşaşte după schimnicie*)
2. Secvenţele *miserere anima mea* (intitulate *Învăţătură pentru să-ţ pedepseşti sufletuļ*)

[4] Ms. sl. Biblioteca Naţională din Rusia (РГБ) 12, fond 304, f. 56^{r}–59^{v}. Microfilm pus la dispoziţie de Biblioteca Mănăstirii Sfânta Treime a Sfântului Serghie de Radonej, https://lib-fond.ru/lib-rgb/173-i/f-173-i-77/#image-221, accesat la 17.06.2020.

[5] *Prolog, pervaja polovina (sentjabrĭ–fevralĭ)*, Svjato-Troickaja Sergieva Lavra, Moskva, 1642, p. 258–263 (https://slovo.sobornik.ru/text/prolog.htm, accesat la 15.08.2019).

[6] Vezi A. Guillaumont, C. Guillaumont (ed.), *Évagre le Pontique. Traité pratique ou le Moine*, vol. 1, Sources Chrétiennes 170, Paris, 1971, p. 21–29; A.M. Casiday, *Evagrius Ponticus*, New York, 2006, p. 1–39.

[7] *Ibidem*, p. 21.

[8] Pentru scrierile care intră în opera „canonică" a lui Evagrie Ponticul, vezi A. Guillaumont, *op. cit*, p. 29–37. Pentru o parte din apocrifele care au circulat în slavonă, vezi Konstantin Veršinin, *Maloizučennyi slavjanskii perevod tvorenii Evagrija Pontiiskogo*, în U. Viktorovna Bashko (coord.), *Tekstologija i istoriko-literaturnyi process. Sbornik statei*, vol. 6, Moskva, 2018, p. 5–16.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

Prima parte începe cu formula specifică *Patericului*, „zise un bătrân”, lamentaţia fiind asumată la persoana a III-a, numărul singular: „Ama*r* sufletului ce greşaşte după sfântu*l* bote*z* a*l* schimniciei, că unu*l* ca acela nu tribuie să fie fă*r* de plâns pâ*n* la datu*l* sufletului său” (ms. rom. BAR 68, f. 182^{r}). Fraza este urmată de descrierea stărilor prin care trece penitentul („ticălosu*l* călugă*r*”), amplificate de incertitudinea faţă de judecata divină: „Derep*t* aceaea nu/mai mila lui Dumnezeu de va fi, ia*r* omu*l* nu ştie cu*m* va mearge la giudecătoriu*l* carele l-au mâniia*t*; derep*t* aceaea numai ce aşteaptă sufletu*l* omului dureri şi ruşine şi muncă” (182$^{r\text{-}v}$).

A doua parte a textului este introdusă tot printr-un verb *dicendi* („Iară zise”), plângerea fiind construită, de această dată, prin verbe şi pronume la persoana I, numărul singular: „Ama*r* mie, ama*r* mie, că mă chie*m* că sân*t* credincio*s* şi fuiu mai cu ama*r* de cei necredincio*ş*” (182^{v}). În continuarea acesteia se găsesc 14, respectiv 11 fraze prefaţate de construcţia anaforică formată din pronumele la persoana a II-a singular şi substantivul în vocativ „suflete” („Amar ţie, suflete”). Acestea îi amintesc penitentului de greşelile comise, accentuate prin utilizarea conjuncţiei copulative „şi” alături de adverbele „încă”/ „iară”, care exprimă ideea de iteraţie: „Ama*r* ţie, suflete, că ai greşi*t* şi încă to*t* mai adaogi”, „Ama*r* ţie, suflete, că den ştiinţele tale vei să te munceşti şi încă credinţa nu o mai priimeşti”, „Ama*r* ţie, suflete, că pentru tru*p* cazi şi ia*r* îi slujeşti lui” etc. Finalul scrierii respectă acelaşi tipar, punând, în antiteză binecuvântările divine cu greşelile călugărului: „De câte ori te milui Dumnezeu şi ia*r* căzu*ş*, de câte o*r* te umili şi ia*r* te leneviş, de câte o*r* te lumină şi tu nu cunoscu*ş*...” (189^{r}).

Astfel, din felul în care este structurat textul, se poate observa că situaţia de comunicare este clar stabilită: emiţătorul este bătrânul (avva, părintele spiritual), care îşi plânge greşelile (implicit) către un frate pustnic (ucenicul său). Dacă în prima parte aceste lamentaţii sunt prezentate la persoana a III-a, în restul scrierii accentul se mută dinspre emiţător spre receptor. Secvenţele rostite la persoana I, numărul singular, „Ama*r* mie”, sunt secondate de adresările către suflet („Amar ţie, suflete”), apostrofe retorice care maschează de fapt însăşi persoana emiţătorului. Coroborând acest aspect cu titlul secvenţei, construit la persoana a II-a, singular, (*Învăţătură pentru să-ţ pedepseşti sufletu<u>l</u>*), suntem de părere că rostirea lamentaţiilor la persoana I reprezintă o strategie prin care emiţătorul cere adeziunea cititorului, greşelile fiind transpuse, în lectură, graţie reversibilităţii relaţiei subiective eu – tu[9].

În plus, tiparului structural al textului se apropie de tipicul altor scrieri ascetice: *Lamentaţiile* cuprinse în capitolul 29 din *Asketikon*-ul lui avva Isaia (sec. IV–V), de altfel, capitol apocrif, uneori atribuit lui Evagrie[10]. Deşi între cele două texte nu există vreo legătură directă, capitolul din culegerea lui Isaia se aseamănă cu redacţia scurtă a scrierii de faţă, ea fiind compusă din peste o sută de fraze/

[9] Vezi Émile Benveniste, *Probleme de lingvistică generală*, Bucureşti, 2000, p. 240–247.

[10] René Draguet, *Les cinq recensions de l'Ascéticon syriaque d'Abba Isaïe* (I), Louvain, Secrétariat du Corpus SCO, 1968, p. 1–30.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

scurte paragrafe introduse prin forumulele *Vae nobis*[11]/ Οὐαὶ ἡμῖν[12] şi *Hei mihi, misera anima mea*/ Οὐαὶ μοι, ταλαίπωρε ψυχή. De asemenea, prin adresările directe către suflet, utilizate simetric, paralelismul sintactic şi conţinutul penitenţial, scrierea ascetico-mistică este identică cu *Canonul lui Andrei Criteanul*, cuprins în *Triod* şi cântat în a cincea săptămână a Postului Mare, imediat după lectura *Vieţii Sfintei Maria Egipteanca* şi a psalmului 50[13]. Aceste similitudini explică de ce, atât versiunile slavone cât şi cele româneşti ale redaţiei lungi, din *Proloage*, sunt copiate alături de canoane şi de alte rugăciuni penitenţiale.

Prima versiune a apocrifului ascetic a fost răspândită prin intermediul unei redacţii ale *Patericului Schitului* care, invariabil, conţine un număr mare de naraţiuni hagiografice iar, la final, un grup de sentinţe şi povestiri selectate şi repartizate în funcţie de teme precum: milostenia, ocara, gândurile, râsul, săturarea pântecului etc. Interesant este că în acest tip de paterice scrierea pseudo-evagriană este divizată în două părţi intitulate *Poveste de cine greşeşte după schimnicie* şi *Învăţătură să-ţi pedepseşti sufletul*, cititorul implicit încadrându-se într-o categorie aparte a călugărilor, şi anume pustnicii. Singurele excepţii constau în copiile din ms. rom. BAR 1161 şi 2100, în care textul nu prezintă vreun titlu, iar, în primul caz, formula „zise un bătrân" e înlocuită cu „zise părintele Arsenie" (vezi *infra*). Astfel, în tradiţia manuscrisă românească, versiunea scurtă a textului ascetic nu îi este atribuită lui Evagrie şi circulă adesea în paterice sub forma a două texte anonime. În raport cu prototipul slavon (Слово о умилении души), traducerea românească respectă întocmai structura şi conţinutul acesteia, unicele deosebiri fiind minimale.

Pateric (ms. rom. BAR 68)	*Patericul Schitului* (**скитскии патерик**, ms. sl. 703, f. 304 I)[14]	Din *Proloage* (ms. rom. BAR 2513) / **пролог** (Moscova, 1642)[15]
„după sfântu*l* botez a*l* schimniciei" (f. 182[r])	**по свѣтѣмь крещини не имать бо беспечали быти** („după sfântul botez, că unul ca	„după sfântu*l* botez" (f. 55[r]) / **по свѣтем крещини** (f. 260)

[11] Vezi *Patrologia Graeca* (PG) 40: 1199–1206.

[12] Αυγουστίνου Μοναχού (ed.), *Του οσίου πατρός ημών Αββά Ησαΐου, λόγοι ΚΘ' : εξ Ιεροσολυμιτικού χειρογράφου του ιζ' αιώνος : παραληθέντες και προς ετέρους χειρογράφους κώδικας της ιεροσολυμιτικής και σιναϊτικής βιβλιοθήκης, και προς το λατινικόν κείμενον, μεταφρασθέν εξ ελληνικού παλαιού χειρογράφου : μετ' αποσπασμάτων τινών και διηγημάτων εκ χειρογράφων της ιεροσολυμιτικής βιβλιοθήκης και εξήκοντα οκτώ* κανόνων, Ιερουσαλήμ, 1911, p. 198–207.

[13] Vezi Makarios Simonopetritul, *Triodul explicat: mistagogia timpului liturgic*, trad. de Ioan I. Icâ jr., Sibiu, Deisis, 2008, p. 358–362.

[14] ms. sl. РГБ 703, fond 304 (I), (https://lib-fond.ru/lib-rgb/304-i/f304i-703/#image-13, accesat la 03.07.2020).

[15] *Пролог*, первая половина (сентябрь–февраль), Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Москва, 1642 (https://slovo.sobornik.ru/text/prolog.htm, accesat la 15.08.2019).

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

	acela nu trebuie să fie fără de plâns”, f. 10[r])	„Şi iarăş zicea luiş, iar mie mi să pare că pentru noi zicea” (f. 55[v]) / и паки wсебѣ рече, мнюже w насъ глагола (f. 261)
„Iară zise” (f. 182[v])	рече паки („Zise iară”, f. 10[r])	
„Amar ţie, suflete, că ştiind şi grăşeşti. Amar ţie, suflete, că ai greşit şi încă tot mai adaogi. Amar ţie, suflete, că şi adăogând nu te ruşinez, ce încă pre alţii osândeşti”. (f. 182[v])	горе тебѣ дше, іако вѣдущи согрѣши. горе тебѣ дше, іако согрѣшьши, и еще прилєстаєши но прилагающи нєстыдишисѧ но иныw служаєши. (f. 10[r]) „Amar ţie, suflete, că ştiind greşeşti. Amar ţie, suflete, că greşeşti şi încă înşeli, dar adaugi neruşinându-te şi altele slujeşti”.	„Vaiu ţie, suflete, că ştiind, reşeşti. Amar ţie, suflete, că încă nu te părăseşti de a mai greşi. Vai ţie, suflete, că greşind încă mai adaogi. Amar ţie, suflete, că adogând nu te ruşinezi, ci şi altele mai adaogi[16]” (f. 56[r]) / горе тебѣ дше, іако вѣдущи согрѣшаєши. горе тебѣ дше, іако согрѣшьши, и еще прилагаєши. горе тебѣ дше, іако прилагакци нєстыдишисѧ, но и ины прилагаєши. (f. 261)

Putem lesne constata că prima diferenţă se înregistrează atât faţă de *Patericul Schitului*, cât şi faţă de *Proloage*. Astfel, sintagma „botezul schimniciei” („vai celui ce greşeşte după sfântul botez al schimnicei”) reprezintă o particularizare a construcţiei iniţiale **свѣтем крещини** („sfântul botez”), textul fiind adaptat pentru un anume tip de lector („schimnicii”, respectiv pustnicii). A doua şi a treia distincţie surprind felul în care, spre deosebire de redacţia (lungă) difuzată prin cartea liturgică, cea din pateric conţine formule prescurtate.

2. Cea mai veche copie a acestei versiuni este conservată între filele 182[r] şi 183[r] din ms. rom. BAR 68[17]. Realizat la mijlocul secolului al XVII-lea[18], codicele

[16] Sir. V, 5.

[17] G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. 1, Bucureşti, 1978, p. 29. Vezi şi I. Bianu, *Catalogul manuscriptelor româneşti*, vol. 1, Bucureşti, 1907, p. 157–165.

[18] Datarea îi este atribuită de către G. Ştrempel, *ibidem*.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

reprezintă un pateric de 197 de file, copiat de un scrib necunoscut. În următorul veac, acesta este adus din Mănăstirea Bisericani de ieromonahul Atanasie, care îl dăruieşte Mănăstirii Runcu: „…Dumnedzău şi de noi în veaci *v leat* 7252 (=1744) avgus*t* 2 *dni*, ieromona*h* Anastasie Creţu*l* o*t* Biserecani. Însă neavân*d* parte de călugări acolo, l-a*m* dărui*t* la Runcu; cine va ceti, să mă pomeniască şi a*m* da*t* şi u*n* petrahi*l* de pelicoasă verde. Ieromona*h* Atanasie Creaţu*l*, leat 7266 (=1758)" (f. 1[r]–6[r]). Manuscrisul conţine numeroase însemnări de cititori de secol XVIII[19] şi mai târziu[20], precum şi o indicaţie de lectură, realizată la sfârşitul patericului: „Şî aicia la fârşâ*t* vedeţi-mi, iubi*ţ* fraţi cetitori, cari veţ ceti aicia, ca să cetiţi mai nainti pe marginia fililor…" (f. 194[v]). De asemenea, pe marginea unui număr mare de file (12[v], 13[r], 47[v], 48[v], 51[v], 53[v] ş.a.) se găseşte aplicată pecetea Iisus Hristos NIKA. Prin exemple de greşeli de transcriere, precum tăietura de la f. 190[r][21] şi *bourdon*-ul de la filele 188[r][22] şi 184[v][23], putem deduce că manuscrisul reprezintă o copie, arhetipul patericului fiind pierdut.

Din punct de vedere al structurii patericului, acesta se împarte între naraţiuni hagiografice (f. 1[r]–130[v]) şi fragmente şi sentinţe tematice (130[v]–195[r]). Totodată, filele pe care erau copiate prima povestire şi o parte din cea de a doua au fost pierdute la legare, iar între 196[r] şi 197[v] se află *Scara* incompletă a culegerii. Având în vedere faptul că majoritatea copiilor acestei redacţii sunt păstrate în paterice asemănătoare cu cel de faţă, reproducem în continuare naraţiunile şi cuvintele de învăţătură în ordinea în care au fost transcrise în manuscris:

1. Poveastea părintelui Paladie de u*n* Evloghie, glavă 1 (lipseşte din ms.)
2. Poveastea părintelui Androni*c* şi a muierii lui, glavă 2 (doar sfârşitul – 1[r]–2[r])
3. Poveastea lui *svęntyi* Macarie cân*d* au întâmpina*t* pre dracu*l*, glavă 3 (2[r]–3[v])
4. Poveastea de *svęntyi* Pave*l* preprostu*l*, glavă 4 (3[v]–6[r])
5. Poveastea de nişte părinţi săhastri 12, glavă 5 (6[r]–8[v])
6. Poveastea părintelui Ilisei, glavă 6 (8[v]–16[v])
7. Poveastea părintelui Isaiei, glavă 7 (8[v]–21[v])
8. Poveastea lui *svęntyi* Macarie cân*d* au întimpina*t* pre dracu*l*, glavă 8 (21[v]–23[v])
9. Poveastea lui *svęntyi* Serapio*n* cân*d* au vându*t* evanghelie, glavă 9 (23[v]–24[v])
10. De u*n* părinte ce au mers la Ierusali*m* să se închine şi au svârşi*t* de cheltuială şi i s-au arăta*t* Hristos în vi*s*, glavă 10 (24[v]–26[r])
11. De u*n* călugă*r* din Muntele Sinaiului ia*r* mai apoi s-au du*s* de s-au făcut ovreaiu, glavă 11 (26[r]–26[v])
12. Pentru u*n* tâlhariu ce s-au spăsit cu nevoinţa lui, glavă 12 (26[v]–29[r])

[19] „Să să ştie că s-au cetit de mine această, Alexandru şi de fraţi săi 1712…Să să ştie că s-au ceti*t* de mine, Alexandru, această sfântă carti la anu*l* de la Hristos" (ms. rom. BAR 68, f. 32[v]).

[20] „Să să ştie că s-au ceti*t* şi de mine la anu*l* de la Hristos 1815" (*ibidem*, f. 182[v]).

[21] Secvenţa *jede* barată, urmată de contextul: „juca*t* de draci" (ms. rom. BAR 68, f. 190[r]).

[22] Secvenţa barată: „ia*r* nesăturarea pântecelui den doi m-a*m* izbăvi*t* de nu mă mai supăra". Context anterior: „nesăturarea pântecelui den doi mi-a*m* izbăvi*t* de nu mă mai supăra" (*ibidem*, f. 188).

[23] Secvenţă barată: „(Dumnezeu) aces*t* lucru ia*r* aceasta". Context anterior: „Dumnezeu aces*t* lucru, ia*r* aceasta iaste mare" (*ibidem*, f. 184[v]).

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

13. Poveastea lui Serghie carele au fos*t* vătav de curve, glavă 13 (29^{r}–34^{v})
14. De o călugăriţă ce o au afla*t* în pustii Iordanului, glavă 14 (34^{v}–40^{r})
15. Poveastea de u*n* părinte ce au mers dracu*l* la dânsu*l* să se pocăiască, glavă 15 (40^{r}–43^{v})
16. De viaţa sfântului Ioan Milostivul, glavă 16 (43^{r}–48^{v})
17. Poveastea de u*n* episcop cu numele Troil, glavă 17 (48^{v}–50^{r})
18. Poveastea de u*n* fecio*r* de boiariu ce i-au lăsa*t* tată-său la moartea lui pre icoana Maicăi Preacinstitei, glavă 18 (50^{r}–51^{r})
19. Poveastea de u*n* călugă*r* ce i-au aruncat cu o fată, glavă 19 (51^{r}–53^{r})
20. Poveastea de o curvă ce o chemă Porfiriia, glavă 20 (53^{r}–54^{v})
21. Poveastea a părintelui Vitalie ce mergea la curve de le da bani să nu curvască, glavă 21 (54^{v}–58^{v})
22. Poveastea de u*n* fecio*r* de boia*r* ce s-au călugări*t*, glavă 22 (58^{v}–59^{r})
23. Poveastea de u*n* călugă*r* ce căzu cu o rudă lui în curvie, glavă 23 (59^{r}–59^{v})
24. Poveastea de u*n* ucenic ce l-au trimis părinte lui la o treabă, glavă 24 (59^{v}–60^{v})
25. Poveastea de al*t* ucenic ce l-au trimis stareţul lui la Eghipet, ca să aducă o cămilă, glavă 25 (60^{v}–61^{v})
26. Poveastea de u*n* călugăr ce s-au scălda*t* în baie, glavă 26 (61^{v}–63^{r})
27. Poveastea de u*n* boiariu ce au da*t* u*n* sa*t* la o mănăstire de călugăriţe, glavă 27 (63^{r}–67^{v})
28. Poveastea de u*n* călugă*r* ce mearse în chiliia unui părinte, glavă 28 (67^{v}–68^{v})
29. Poveastea de părinte Daniil ce mearse la o mănăstire[24] de o călugăriţă, glavă 29 (68^{r}–72^{r})
30. Poveastea de părintele Pave*l* carele şi-au băga*t* mâna într-o căldare cu smoală, glavă 30 (72^{r}–73^{v})
31. Poveastea de u*n* călugă*r* ce au mânca*t* 10 oci de carne, glavă 31 (73^{v}–77^{r})
32. Poveastea de u*n* vrăjăto*r* cu u*n* voini*c*, glavă 32 (77^{v}–79^{v})
33. Poveastea de u*n* frate ce întrebă pre u*n* stare*ţ* cu*m* îş va ţinea pravila lui, glavă 33 (79^{v}–80^{r})
34. Poveaste de u*n* frate ce întrebă de părintele Sclioan cu*m* îş va birui mâhniciune şi somnu*l*, glavă 34 (80^{r}–81^{r})
35. Poveastea părintelui Moisii carele şede în chiliia sa şi citeaşte psalomii, glavă 35 (81^{r})
36. De părintele Marce*l* ce l-au bătu*t* din peştera lui, aproape de u*n* sa*t* mare, glavă 36 (81^{r}–82^{v})
37. Poveastea de părintele Isaac, glavă 37 (82^{v}–83^{r})

Poveastea a nu-*ţ* arăta viaţă ta, glavă 38 (lipseşte din ms.)
Poveastea lui *svęntyi* Macarie cân*d* s-au prestavi*t*, glavă 3 (lipseşte din ms.)
Poveastea de părintele Polihronie, glavă 40 (lipseşte din ms.)
Poveastea de părintele Paladie, de u*n* tâlha*r*, glavă 41 (lipseşte din ms.)

[24] Scris: **мънъстирѣ**.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

38. Poveastea de doi călugă*r* ce au făcu*t* făgăduinţă să nu să desparţă unu*l* de lal*t*, glavă 42 (83^{r}–84^{v})
39. Poveastea părintelui Leontie carele i-au tăia*t* capu*l* păgânii, glavă 43 (84^{v}–85^{v})
40. Poveastea sfântului Andonie celui Nou, glavă 44 (85^{v}–90^{r})
41. De u*n* părinte ce vinde coşniţe, glavă 45 (90^{r}–91^{v})
42. Den poveştile sfântului Grigorie Dvoieslo*v* de episcopu*l* Andreiu carele ţinea o călugăriţă în episcopie lui, glavă 46 (91^{v}–93^{v})
43. Poveastea de nişte copii şi cu u*n* copi*l* de ovreaiu, glavă 47 (93^{v}–96^{v})
44. Poveastea de o călugăriţă[25] oareacarea pentru curaţenie ei îş scoase ochii ei, glavă 48 (96^{v}–97^{r})
45. Pentru u*n* episcopu ce ş-au lăsa*t* episcupiia lui pentru Dumnezeu, glavă 49 (97^{r}–98^{r})
46. Pentru u*n* stare*ţ* ce-*ş* învăţa ucenicu*l* său să şază după moartea lui în peştere, glavă 50 (98^{v}–99^{r})
47. Pentru u*n* boia*r* din Ţarigra*d* ce cu rugă lui au învi*s* pre u*n* om mort, glavă 51 (99^{r}–100^{r})
48. Pentru u*n* o*m* ce da milostenie şi curviia, glavă 52 (100^{r}–101^{v})
49. Poveastea lui *svęntyi* Vasiliie cân*d* au vrut să se prestăvască de i-au spu*s* u*n* dohto*r* ceasu*l* morţii, glavă 53 (101^{v}–104^{r})
50. Pentru u*n* călugă*r* ce au şezu*t* în pustie 70 de ani, glavă 54 (104^{v}–106^{v})
51. Poveastea de u*n* episco*p* ce ş-au lăsa*t* episcupiia pentru Dumnezeu, glavă 55 (106^{v}–107^{r})[26]
52. Pentru u*n* frate ce cădea în curvie şi nevoiia să nu-*ş* lăsa călugăriia lui, glavă 56 (107^{r}–107^{v})[27]
53. Pentru u*n* frate ce să rugă lui Dumnezeu să trimaţă frigurile, glavă 57 (107^{v}–108^{v})
54. Învăţătura mai mul*t* celo*r* ce vo*r* vrea să se spăsască, a lui Nil postnicului, glavă 58 (108^{v}–116^{r})
55. Pentru u*n* o*m* boga*t* ce deade milostenie în schi*t*, glavă 59 (116^{v})
56. De viaţa părintelui nostru sfântului şi a[28] marelui Vasilie şi au mers la sfinţia sa o muiare de s-au ispovedi*t*, glavă 60 (116^{v}–120^{r})
57. Poveastea a părintelui Teodor[29] arhiepiscopului Edesului pentru doi fra*ţ* ce au găsi*t* neşte aveare, glavă 61 (120^{r}–125^{r})
58. De *svęntyi* Macarie, cân*d* au învi*s* pre u*n* om, glavă 62 (125^{r}–128^{r})
59. Poveastea pentru o fată pogână[30] ce au boteza*t* îngerii, glavă 63 (128^{r}–130^{r})
60. Pentru o călugăriţă îndrăcită, glavă 64 (130^{r}–130^{v})

[25] Scris: **къл҃гърица**..
[26] Text diferit de capitolul 49 (f. 97^{r}–98^{r}).
[27] Scara de la f. 196^{r}–197^{v} se încheie cu acest capitol.
[28] Adăugat intraliniar.
[29] Scris: **тѳєѡдѡръ**.
[30] Scris: **погъна**.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

61. Pentru ca să faci parte lui Hristos din toate de câte ai, glavă 65 (130^{v}–131^{v})
62. Învăţătură cân*d* îţ va zice gându*l* să faci bucate bune, glavă 66 (131^{v})
63. Învăţătu*r* to*t* de rându*l* multe. Întâiu pentru plângerea, glavă 67 (131^{v})
64. Pentru leane, glavă 68 (131^{v}–132^{r})
65. Pentru curvie, glavă 69 (132^{r})
66. Pentru războiu*l* curviei, glavă 70 (132^{r})
67. Pentru umilenie, glavă 71 (132^{r}–132^{v})
68. Pentru roagăciunea, glavă 72 (132^{v})
69. Pentru somn, glavă 73 (132^{v}–133^{r})
70. Pentru osândă, glavă 74 (133^{r})
71. Pentru călugă*r* nesomnoro*s*, glavă 75 (133^{r})
72. Pentru tăcerea[31], glavă 75 (133^{r})
73. Pentru limba, să nu grăiască mul*t*, glavă 76 (133^{r}–133^{v})
74. Pentru să nu grăiască nici de rău, nici de bine, glavă 77 (133^{v})
75. Pentru flămânzire, glavă 78 (133^{v})
76. Pentru milostenie, glavă 79 (133^{v}–134^{r})
77. Poveastea de *svęntyi* Andonie cân*d* i-au arăta*t* îngeru*l* a lucra, glavă 80 (134^{r})
78. Pentru laudă, glavă 81 (134^{r})
79. Pentru o scârbă, glavă 82 (134^{v})
80. Pentru mărire deşartă, glavă 83 (134^{v}–135^{r})
81. Pentru înţelepciune, glavă 84 (135^{r})
82. Pentru săhăstriie, glavă 85 (135^{r})
83. Învăţătura lui *sfęntyi* Macarie, glavă 86 (135^{r}–135^{v})
84. Pentru curviie, glavă 87 (135^{v})
85. Pentru păcatu*l* trupăsc, glavă 88 (135^{v})
86. Pentru muiare, glavă 89 (135^{v})
87. Învăţătura să nu mănânci cu muiare bucate la u*n* lo*c*, glavă 90 (136^{r}–136^{v})
88. Poveastea de u*n* părinte ce au zi*s* dracului să iasă dintr-u*n* o*m* ia*r* e*l* nu l-au ascultat, glavă 91 (136^{v})
89. Pentru sărăciie, glavă 92 (136^{v}–137^{r})
90. Învăţătură cu*m* să cade să fie călugărul, glavă 93 (137^{r})
91. Pentru năpăştile, glavă 94 (137^{r})
92. Pentru cugetele drăceşti, glavă 95 (137^{r}–137^{v})
93. Poveastea de doi fra*ţ* diaconi, glavă 96 (137^{v}–138^{r})
94. Pentru răbdare, glavă 97 (138^{r}–139^{r})
95. Poveastea de u*n* filoso*f* carele s-au călugări*t* şi n-au grăi*t* până la moartea lui, glavă 98 (139^{r}–140^{r})
96. Poveastea a părintelui Isaie, că den 5 pohte să mulţeaşte războiu*l* curviei, glavă 99 (140^{r})
97. Pentru răbdară a curviei, glavă 100 (140^{v})

[31] Scris: мачерѣ.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

98. Învăţătură cân*d* te loveşte războiu*l* a curviei îndată să mărturiseşti unui părinte bătrâ*n*, glavă 101 (140^{v})
99. Învăţătură să ave*m* pre Dumnezeu întru inimile noastre, glavă 101 (140^{v}–141^{r})
100. Pentru să nu faci nemică la arătare, glavă 102 (141^{r})
101. Învăţătură cu*m* să cade să se căiască pentru păcatele sale, glavă 103 (141^{r}–141^{v})
102. Pentru clevetie, glavă 104 (141^{v})
103. Şi altă pentru clevetie, glavă 105 (141^{v})
104. Pentru pustie, glavă 106 (141^{v})
105. Poveastea de 2 neguţito*r*, glavă 107 (142^{r}–143^{v})
106. Învăţătura părintelui Macarie, glavă 108 (143^{v}–144^{r})
107. Pentru scârbă[32], glavă 109 (144^{r})
108. Pentru tăcerea[33], glavă 111 (144^{r})
109. Pentru pizmă, glavă 112 (144^{r})
110. Pentru streinătatea, glavă 113 (144^{v})
111. Pentru mintea trează, glavă 114 (144^{v})
112. Pentru ruga, glavă 115 (144^{v})
113. Pentru smereniia, glavă 116 (144^{v})
114. Pentru mâniia, glavă 117 (144^{v})
115. Pentru *svęntyi* Arsenie, glavă 118 (144^{v}–145^{r})
116. Pentru *svęntyi* Andonie cân*d* s-au rugat lui Dumnezeu să vază sufletele drepţilo*r*, glavă 119 (145^{r}–145^{v})
117. Pentru limbă şi pântecele, glavă 120 (145^{v})
118. Pentru pururea să se roage omu*l* lui Dumnezeu, glavă 121 (145^{v}–146^{r})
119. Pentru tăcearea, glavă 122 (146^{r})
120. Pentru să-*l* vădească gândurile, glavă 123 (146^{r})
121. Pentru porânca lui Dumnezeu, glavă 124 (146^{r})
122. Pentru dormirea, glavă 125 (146^{r})
123. Pentru mâniia, glavă 126 (146^{r}–146^{v})
124. Poveastea a părintelui Zahariia, glavă 127 (146^{v})
125. Pentru scârba, glavă 128 (146^{v})
126. De viaţa lui *svęntyi* Pahomie, glavă 129 (146^{v}–148^{r})
127. Cuvinte de folosu*l* sufletului a părintelui Zosim, glavă 130 (148^{r}–151^{v})
128. Poveastea pentru ocară şi mâniie, glavă 131 (151^{v}–154^{r})
129. Pentru răbdară, glavă 132 (154$^{r–v}$)
130. Pentru ruşine, glavă 133 (154^{v}–155^{r})
131. Pentru fericitu*l* Isido*r* ce să făcea nebu*n* şi îndrăci*t*, glavă 134 (155^{r}–156^{r})
132. Poveastea de u*n* părinte mare ce citiia la Otăcini*c* mul*t*, glavă 135 (156^{r}–157^{v})

[32] Scris: **скръбъ**.
[33] Scris: **тачєрѣ**.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

133. Pentru blândeaţe, glavă 136 (157^{v}–158^{v})
134. Poveastea din pritcea lui Solomo*n*, glavă 137 (158^{v}–159^{v})
135. Pentru trezvire şi înţealeagere, glavă 138 (159^{v})
136. Pentru u*n* scriitoriu, glavă 139 (159^{v}–160^{r})
137. Povestea de fericita Dionisiia, glavă 140 (160^{r}–161^{r})
138. Povestea de prorocu*l* Davi*d*, glavă 141 (161^{r}–162^{r})
139. Povestea a părintelui Pimi*n*, glavă 142 (162^{r-v})
140. Povestea a părintelui Pimi*n* şi Amo*n*, glavă 143 (162^{v})
141. Povestea pentru pocăinţă, glavă 144 (162^{v}–164^{r})
142. Pentru furtuşag[34], glavă 145 (164^{r})
143. De u*n* frate ce au fura*t* neşte unealte, glavă 146 (164^{r}–165^{r})
144. Poveaste ia*r* de ace*l* bătrâ*n* carele au mers la târg să-*ş* cumpere o haină, glavă 147 (165$^{r–v}$)
145. Poveastea pentru lauda[35], glavă 148 (165^{v}–166^{r})
146. Poveastea pentru episcupie, glavă 149 (166^{r}–167^{r})
147. Poveaste de u*n* eretic, glavă 150 (167^{r-v})
148. Pentru lucrure bune, glavă 151 (167^{v}–168^{r})
149. Poveaste de u*n* părinte ce au zmul*s* legumile altui părinte, glavă 152 (168$^{r–v}$)
150. De u*n* iconom ce ş-au ştiu*t* ceasu*l* morţii, glavă 153 (168^{v}–169^{r})
151. De părintele Marco ce s-au făcu*t* nebu*n*, glavă 154 (169^{r}–170^{v})
152. De al*t* părinte ce şi acela să facea nebu*n*, glavă 155 (170^{v}–172^{r})
153. De o călugăriţă ce o au afla*t* în pustie, glavă 156 (172^{r}–173^{r})
154. De altă călugăriţă ce o au afla*t* în pustie, glavă 157 (173^{v}–176^{r})
155. Poveastea pentru milostenie, glavă 158 (176^{r}–177^{r})
156. Poveastea de u*n* copi*l* de jido*v* de l-au băga*t* tată-su în fo*c* şi nu au ars, glavă 159 (177^{r}–181^{r})
157. Pentru ocară şi osânda, glavă 160 (181^{r})
158. Pentru gândurile, glavă 161 (181^{r}–182^{r})
159. Poveastea de cine greşaşte după schimnicie, glavă 162 (182^{r-v})
160. Învăţătură pentru să-*ţ* pedepseşti sufletu*l*, glavă 163 (182^{v}–183^{r})
161. Învăţătură pentru râsu*l*, glavă 164 (183^{r})
162. Pentru săturare pântecelui, glavă 165 (183^{v})
163. De u*n* copi*l* ce au prorocit ia*r* *svęntyi* Macarii au dezlegat tâlcul, glavă 166 (183^{v}–184^{r})
164. Poveastea de *svęntyi* Macarie când au învi*s* u*n* om, glavă 167 (184^{r-v})
165. De u*n* mirean ce au grăi*t* u*n* tâlc, glavă 168 (184^{v}–185^{r})
166. Pentru trupu*l*, glavă 169 (185^{r-v})
167. Pentru viaţă călugărească, glavă 170 (185^{v})

[34] Scris: ѳѵрташѵг.
[35] Scris: лъѵда.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

168. Pentru Paştele, glavă 171 (185^{v})
169. Pentru iertăciunea, glavă 172 (185^{v})
170. Pentru înţeleaptă smereniia, glavă 173 (185^{v})
171. Pentru rogăciunea, glavă 174 (186^{r})
172. Povestea pentru psaltire, glavă 175 (186^{r})
173. Pentru pravila, glavă 176 (186^{r})
174. Pentru cinstea, glavă 177 (186^{v})
175. Poveaste a părintelui Teodor, glavă 178 (186^{v})
176. Pentru mâncare, glavă 179 (186^{v})
177. Pentru chiliia, glavă 180 (187^{r})
178. Pentru limba, glavă 181 (187$^{r–v}$)
179. Poveastea lui *svęntyi* Serapio*n* pentru nestrânsoare, glavă 182 (187^{v}–188^{v})
180. Poveaste pentru postu*l*, glavă 183 (188^{v})
181. Pentru răbdară şi rugă, glavă 184 (188^{v}–189^{r})
182. Poveaste a părintelui Macarie cetăţeanu*l*, glavă 185 (189^{r})
183. Poveaste a părintelui Moisi, glavă 186 (189^{v})
184. Pentru pohta trupască, glavă 187 (189^{v})
185. Pentru să şază în chiliia, glavă 188 (189^{v}–190^{r})
186. Pentru smereniia, glavă 189 (190^{r})
187. Pentru înţeleaptă smerenie, glavă 190 (190^{r})
188. Pentru u*n* o*m* păcăto*s*, glavă 191 (190^{r})
189. Poveaste a părintelui Nestirio*n*, glavă 192 (190$^{r–v}$)
190. Pentru sărăciia şi scârba, glavă 193 (190^{v})
191. Pentru curvie, glavă 194 (190^{v})
192. Pentru plângeare, glavă 195 (190$^{v–r}$)
193. Pentru pocaanie, glavă 196 (191^{r})
194. Spuse părintele Danii*l* de o fată îndrăcită, glavă 197 (191$^{r–v}$)
195. Pentru mărire deşartă, glavă 198 (191^{v})
196. Pentru plângerea, glavă 199 (191^{v}–192^{r})
197. Poveastea a părintelui Pimi*n*, glavă 200 (192^{r})
198. Pentru săhastri, glavă 201 (192^{r})
199. De părintele Simo*n*, glavă 202 (192^{v})
200. Pentru[36] călugă*r* privighetо*r*, glavă 203 (192^{v})
201. Pentru curăţie, glavă 204 (192^{v}–193^{r})
202. Poveaste pentru lacrămi, glavă 205 (193^{r})
203. Pentru pustie, glavă 206 (193^{r-v})
204. Pentru Paştile, glavă 207 (193^{v})
205. Poveastea de svetii Ioa*n* Zlataus*t*, glavă 208 (193^{v})
206. Poveastea de svetii Efre*m*, glavă 209 (193^{v})
207. Poveastea pentru pocăinţă, glavă 210 (193^{v}–194^{r})

[36] Urmat de secvenţa barată: **кърр**.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

208. Poveaste lui svetii Visario*n*, glavă 211 (194^{r})
209. Poveastea de u*n* părinte că n-au dormi*t* pe co<a>ste[37], glavă 212 (194^{r})
210. Poveastea a părintelui Amo*n*, glavă 213 (194^{r})
211. Întrebare pentru oceaaniia, glavă 214 (194^{r})
212. Pentru păcatele, glavă 215 (194$^{r–v}$)
213. Pentru socoteală, glavă 216 (194^{v})
214. Pentru mâniosu*l*, glavă 217 (194^{v})
215. Pentru rogăciunea[38], glavă 218 (194^{v})
216. Pentru smerenie, glavă 219 (194^{v})
217. Pentru vi*n*, glavă 220 (194^{v})
218. Pentru flămângiune, glavă 221 (194^{v})
219. Pentru Laza*r* ce*l* sărac, glavă 222 (194^{v}–195^{r})

Copia textului de care ne ocupăm se caracterizează prin următoarele particularităţi lingvistice: 1. conservarea lui *e* aton în poziţie medială: *carele* (182^{v})[39], *pomeanele*, *praznicele* (183^{r}); 2. închiderea lui *e* medial aton la *i*: *tribuie* (182^{r}); 3. *e* final conservat: *ce*, *cine*, *de*, *tine* (182^{r}), *mine* (183^{v}); 4. formă nesincopată: *derept* (182^{r-v}); 5. conservarea lui *u*: *poruncile* (182^{v}); 6. dentala *t* rostită dur: *stânge* (183^{v}), *stâng* (183^{v}); 7. *t* rostit moale: *aşteaptă* (182^{r-v}), *cinsteşti* (183^{r}); 8. *s* rostit moale: *singur* (182^{r}, 183^{r}); 9. *s* rostit dur: *să roagă* (182^{r}), *să lepădară* (182^{v}); 10. *z* rostit dur: *zuoa* (183^{r}); 11. rostirea moale a africatei *ţ*: *bunătăţile* (182^{r}), *ştiinţele* (182^{v}); 12. *ş* moale: *ruşine* (182^{v}), *înşeli* (183^{r}); 13. *ş* dur: *greşaşte* (182^{r}, 183^{r}); 14. *j* rostit dur: *să grijaşte* (182^{r}), *grijăşti* (183^{r}); 15. trecerea africatei *dz* la fricativa *z*: *botez*, *Dumnezeu*, *zi*, *zise* (182^{r}), *cazi*, *Dumnezeu* (182^{v}), *dumnezeieşti*, *păziş*, *zici*, *zi* (183^{r}); 16. conservarea fricativei *j*: *judecător*, *judecătoriu* (182^{r}); 17. trecerea fricativei *j* la africata *ğ*: *giudecătoriul* (182^{v}), *agiunge-o-vei* (183^{r}); 18. *r* rostit dur (fonetismul *ră*): *grăşeşti* (182^{v}); 19. *r* rostit moale: *ai greşit*, *greşi* (182^{v}); 20. *r* moale în sufixul -or: *judecătoriu* (182^{r}); 21. forma variabilă a articolului posesiv: „*al schimniciei* (182^{r}).

Având în vedere că textul este unul de dimensiuni reduse, iar originea copistului nu ne este cunoscută, am urmărit de-a lungul Patericului trăsături de limbă fundamentale, dintre care le amintim pe cele predominante: rostirea moale a labialelor: *mergea* (176^{r}), *mearse* (67^{v}, 68^{r}, 184^{v}), *a mearge* (182^{r}), *au mers* (116^{v}), *tocmeaşte* (182^{r}), alternând cu rostiri dure: *să margă* (187^{r}), *să trimaţă* (107^{v}), *trupască* (189^{v}); fricativa *s* rostită moale/ dur: *spăsesc* (191^{v}), *să se căiască* (141^{r}), *să se închine* (24^{v}), *să se roage* (145^{v}) şi *sările* (190^{r}), *spăsască* (108^{v}), *să rugă* (107^{v}); prezenţa exclusivă a fricativei *z*, uneori rostită dur: *botezat* (128^{r}), *căzu* (59^{r}), *Dumnezeu* (97^{r}, 106^{v}, 107^{v}, 145^{r}, 182^{r}), *nevăzută* (176^{r}), *să vază* (145^{r}), *zi*

[37] Scris: костѣ.

[38] Scris: родгъчиѧнѣ.

[39] Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 106. În continuare vom cita această sursă cu sigla BD.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

(182^{r}, 183^{r}), *zice* (131^{v}), *zuoa* (183^{r}, 192^{v}); *j* rostit dur: *grijaşte* (186^{r}), *grijăşti* (183^{r}), *să grijaşte* (182^{r}), *vrăjâtor* (77^{v}); trecerea fricativei *j* la africata *ğ*: *agiută* (189v), *să agiungă* (187^{r}), *agiunge* (189^{v}), *agiunse* (176^{r}), *să-ţ agiutăm* (188^{r}), *agiuta* (189^{r}), *agiutător*, *agiunare* (189^{v}), *batgiocorit* (187^{r}), *giudecătoriul* (182^{v}), *giumătate* (185^{r}), *giudecăţii* (189^{v}), *giucat* (190^{r}), *giălcuire* (192^{r})[40]. Astfel, considerăm că graiul copistului este unul nordic, în timp ce stratul lingvistic al izvodului este unul sudic, părere pe care o vom aprofunda în urma unei analize amănunţite a întregului codice.

2. A doua copie a redacţiei scurte a scrierii ascetice se poate găsi între filele 188^{v} şi 189^{v} ale ms. rom. BAR 1287[41]. Finalizat la 11 ianuarie 1685[42], codicele reprezintă un Pateric (*Scrisoare di-nvăţăturile preapodobnicilor şi celor de Dumneadzău purtători părinţii noştri*) format din 210 file copiate de o singură mână. În ceea ce priveşte circulaţia culegerii, Pahomie, espicop de Roman, o cumpără pentru „5 lei, 2 parale”[43] şi, în anul 1757, codicele intră în posesia schitului Pocrov[44]. Structura culegerii de naraţiuni hagiografice este asemănătoare cu cea din manuscrisul rom. BAR 68, ordinea în care povestirile au fost copiate fiind distinctă. De asemenea, la finalul scării (f. 201^{v}-207^{r}), copistul notează: „Cu multă bucurie a*m* începu*t* şi mă împluiu de veselie gustân*d* de vedearea sfârşitului, că bunu*l* Dumnedzău bine vru de mă dărui de cu dragoste agiu<n>*ş* coneţu*l*. Şi mă rog, cinsti*ţ* părinţi şi cititori, să priimi*ţ* această puţină osteneală a smerit...”[45] (f. 207^{r}). Pe coperta 3 a manuscrisului se află două însemnări de cititori de secol XVIII, una în slavonă, iar cealaltă în limba română: „Ieromonahul Lazăr păcătosul. Anul 7248 (=1739 sau 1740)”[46] şi „Nifo*n* Zogra*f*. 1778 septembrie 16. Pentru Ioa*n* Botezătoriul, cu*m* ne învaţă bene [să ne][47] purtăm, să urmăm lui”.

Copia se defineşte prin următoarele trăsături de limbă:

1. *e* medial aton închis la *i*: *nu tribuie* (188^{v}); 2. *e* medial aton conservat: *pântecele* (189^{v}); 3. *e* final conservat: *bune*, *tine* (189^{v}), *ce*, *cine*, *de* (188^{v}); 4. forma sincopată: *drept* (188^{v}, 189^{r}) 5. labiala *m* rostită dur: *te lumână* (189^{v});

[40] BD, p. 149. Termen derivat de la „a jelcui”, atestat în nordul Transilvaniei (*Dicţionarul limbii române* (DLR), tomul II, partea II, 1937, s.v. jale).

[41] G. Ştrempel, *op. cit.*, vol. 1, p. 278.

[42] „Mărire lui Dumnedzău, celuia carele bine au vrut de au dat după început şi svârşit, *msci* ianuarii 11 *dni*, *v leat* 7193 (= 1685)” (ms. rom. BAR 1287, f. 200^{v}); cf. şi G. Ştrempel, Fl. Moisil, L. Stoianovici, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. VI (1062–1380), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967, p. 457–464.

[43] „Această sv<â>ntă carte ce se chiamă Otecinic este a noastră, Pahomie episcop Romanski (= de Roman), şi o am cumpăra*t* drept 5 lei, 2 parale” (*ibidem*, f. 201^{r}).

[44] „Acestu Otecini*c* este a schitului ce se numeşte Pocrovu*l*, să se ştie. *Vŭ dni* Ioa*n* Scarla*t* Ghica Voevo*d*, lea*t* 7265 (= 1757) iulie 6. Spisau Atanasie ieromona*h*” (*ibidem*, f. 209^{v}). „Acest Otecini*c* este a schitului de Săhăstriia ce să numeşte Pocrovu, în muntele Chiriiacului, o poprişte de la mânăstire Niamţului de la care sânte*m* şi noi de postrig, de acolo” (*ibidem*, coperta 3).

[45] Ultima parte a însemnării este ilizibilă din cauza faptului că fila este deteriorată.

[46] „ **не(ро)мона(χ) лаза(р) многогрѣ(ш)нїи лѣ(т) зєми**” (*ibidem*).

[47] Secvenţă tăiată la legarea manuscrisului.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

6. dentala *d* rostită moale : *osândeşti* (189^{r}); 7. *t* moale : *aşteaptă* (188^{v}), *aşteaptă* (189^{r}), *cinsteşti* (189^{v}); 8. s dur: *să roagă* (188^{v}), *să lepădară* (189^{r}); 9. s moale : *spăseniia* (188^{v}), *singur* (188^{v}, 189$^{r–v}$); 10. *dz* rostit dur: *Dumnedzău* (188^{v}, 189$^{r–v}$), *dzua* (189^{v}); 11. *ţ* dur: *ştiinţăi* (188^{v}); 12. ţ moale: *ştiinţele* (189^{r}); 13. *ş* moale: *greşeşte* (188^{v}), *greşeaşte* (189^{r}), *înşeli* (189^{v}), *ruşine*, *nu te ruşinez* (189^{r}); 14. *j* rostit moale: *grijeaşte* (188^{v}), *slujeşti* (189^{r}), *grijeşti* (189^{v}); 15. africata *dz* conservată: *dzise*, *Dumnedzău*, *dzi* (188^{v}), *cadzi*, *Dumnedzău*, *dzise* (189^{r}), *cădzuş*, *dzi*, *dzici*, *Dumnedzău*, *dumnedzăieşti*, *pădziş* (189^{v}); 16. *dz* trecut la *z*: *botez* (188^{v}); 17. *j* trecut la *ğ*: *giudeţ*, *giudecător* (188^{v}), *giudeţ* (189^{r}), *agiunge-veai* (189^{v}); 18. *r* moale: *greşeaşte* (188^{v}), *greaşeşti*, *ai greşit*, *nu vei mai greşi* (189^{r}); 19. *r* dur în sufixul -or: *giudecător* (188^{v}); 20. articol posesiv invariabil: *a schimniciei* (188^{v}); 21. prepoziţia *după* (188^{v}).

Dintre trăsăturile care ne-au atras atenţia se numără: 1. *ęa* > *e* (*ę*): *aşe* (2^{r}, 3$^{r–v}$, 24^{v}), *chilie lui*, *minte lui*, *la moarte lui* (2^{v}), *îi păre* (3^{v}), (*dzua şi*) *noapte* (24^{v}), *mărire* (*cea deşartă*) (25^{r}), *până la moarte lui* (51^{r}), *să făce* (70^{r}); 2. conservarea diftongului *ęa* în: *aşea* (24^{r}, 51^{r}, 152^{r}, 153^{r}); 3. trecerea lui *u* la *î*: *frâmseţe* (70^{r}); 4. *z* dur: *zădar* (24^{r}), *păzăsc* (130^{r}); 5. africata *dz* conservată: *să lucreadze*, *să şadză* (2^{r}), *Dumneadzău*, *dzisă* (2^{v}, 24^{v}), *dzac*, *dzice*, *să mai vădz* (3^{r}), *miedzul*, *nu-l vădzuse* (3^{v}), *dzisă* (24^{r}), *dzua* (24^{v}), *vândză* (51^{r}), *vădzuiu* (70^{r}), *dzise* (188^{v}), *pădziş* (189^{v}); 6. *dz* trecut la *z*: *zua* (25^{r}), *păziţi* (130^{r}), *orz*, *păzi* (153^{r}), *botez* (188^{v}); 7. preponderenţa lui *j* trecut la *ğ*: *giunghe* (3^{r}), *agiunse* (152^{v}), *giudeţ*, *giudecător* (188^{v}), *giudeţ* (189^{r}). Suntem de părere că graiul scribului reflectă, în mare măsură, trăsăturile specifice zonei Moldovei[48], stratul de limbă al traducerii putând fi decelat numai după o analiză amplă a întregului pateric. N.A. Ursu atribuie traducerea acestui tip de pateric mitropolitului Dosoftei, alături de o versiune prescurtată a *Vămilor văzduhului*, de altfel transcrisă împreună cu patericul în ms. rom. BAR 1261 (vezi *infra*)[49]. Această atribuire ar trebui privită cu precauţie, având în vedere că, în cazul *Vămilor*, „nu este greu de observat că în cuprinsul ei urmele uzului lingvistic care îl individualizează pe cărturarul moldovean sunt, în ciuda întinderii textului, destul de puţine”[50].

3. Sub titlurile *Poveastea de cine greaşeaşte după schimniciia* şi *Învăţătură pentru să-ţ pedepseşti sufletul* se găseşte versiunea scurtă a apocrifului şi între filele 120^{r} şi 121^{r} ale manuscrisului românesc BAR 146[51]. Realizat în anul 1725, patericul prezintă un format de 21 × 16 cm şi este compus din 128 de file transcrise de Cozma monahul[52], *Scara* (f. 128^{v}) manuscrisului fiind incompletă. Copistul semnează pe ultima pagină a codicelui: „Mărire lui Dumnedzău celuie carele bine

[48] Vezi BD, p. 343–346.

[49] N.A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinereţea lui Dosoftei*, LR, 5, 1978, p. 495–507.

[50] Al. Mareş, *Traduceri necunoscute ale lui Dosoftei din perioada celui de-al doilea exil polon (III)*, LR, 1, 1988, p. 62.

[51] G. Ştrempel, *op. cit*, vol. I, p. 45–46.

[52] G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 45–46.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

au vru*t* de au da*t* după începu*t* şi sfârşi*t*. *Mĕsęca* deceamvrii 20 *dni v leat* 7234 (= 1725)". De asemenea, pe fila 127^{v} se găseşte însemnarea unui cititor din mediul monahal: „Să se[53] ştie de cân*d* a*m* citi*t* eu pe aces*t* otecini*c* în dzilele preînălţat domnu Ioa*n* Grigorie-Voivo*d*. Septemvrie 7 le*t* 7270 (= 1761). Calistru dichiu". În acest caz ne este cunoscut faptul că scribul provine din Moldova, fapt învederat în trăsăturile lingvistice ale textului:

1. *e* medial aton închis la *i*: *praznicile* (120^{v}); 2. *e* medial aton conservat: *pântecele* (120^{v}); 3. *e* final conservat: *ce*, *cine*, *de* (120^{r}), *praznice*, *tine* (120^{v}); 4. *ęa* > *e (ę)*: *bogăţie* (*ce-mi fu dată*) (120^{v}); 5. forma sincopată: *drept* (120^{r}); 6. *m* moale: *lumină* (120^{v}); 7. dentala *d* rostită moale: *osândeaşti* (120^{v}); 8. *t* moale: *aşteaptă* (120^{r}), *cinsteaşti*, *sufleteasc* (120^{v}); 9. *s* dur:, *să grijeaşte*, *să roagă*, *sângur* (120^{r}), *să lepădară* (120^{v}); 10. *s* moale : *spăse<n>ie* (120^{r}); 11. *dz* rostit dur: *Dumnădzău* (120^{r-v}); 12. *ţ* dur: *ştiinţăle* (120^{v}); 13. *ţ* moale: *ştiinţei* (120^{r}); 14. *ş* moale: *greşeaşte*, *greaşeaşte*, *ruşine* (120^{r}), *înşeali*, *nu te ruşineadzi* (120^{v}); 15. *j* rostit moale: *grijeaşte* (120^{r}), *grijeaşti*, *slujeaşti* (120^{v}); 16. africata *dz* conservată: *botedz*, *dzi*, *dzisă*, *Dumnădzău* (120^{r}), *cadzi*, *cădzuşi*, *dzi*, *dzisă*, *dzise*, *Dumnădzău*, *dumnădzăiaşti*, *ruşineadzi* (120^{v}); 17. *dz* trecut la *z*: *păzişi* (120^{v}); 18. *j* trecut la *ğ*: „*giudeţ*", „*giudecător*" (120^{r}), *giudeţ* (120^{v}), *agiungi-i au ba* (120^{v}); 19. *r* moale: *greşeaşte*, *greaşeaşte* (120^{r}), *greşeaşti*, *ai greaşit*, *nu vei mai greşi* (120^{v}); 20. *r* dur în sufixul -or: *giudecător* (120^{r}); 21. articol posesiv invariabil: *a schimniciei* (120^{r}); 22. prepoziţia *după* (120^{r}); 23. prepoziţia *către* (120^{r}).

4. Manuscrisul românesc BAR 1261 a fost finalizat în anul 1726 de către acelaşi monah Cozma de la Mănăstirea Neamţ[54]. Codicele, format din 441 de file, adună la un loc scrieri precum *Mântuirea păcătoşilor* (f. 1^{r}–171^{r}), *Viaţa lui Vasile cel Nou şi vămile văzduhului* (171^{v}–224^{r}), *Cuvântul sfântului părintelui nostru Efrem Sirul pentru călugări* (224^{r}–225^{r}), *Orânduiala cum să cade a înceape Psaltire* (350^{r}–426^{r}), *Peasnele lui Moisi* (426^{r}-432^{v}) şi *Slujba Acatistului* (432^{v}–441^{v}). Între filele 228^{r} şi 349^{r} a fost transcris *Scrisoare de-nvăţătură a preacuvioşilor şi de Dumnedzău purtătorilor părinţii noştri*, un pateric asemănător cu tipul descris mai sus. Redacţia scurtă a textului de care ne ocupăm se găseşte între filele 339^{r} şi 340^{r}. Pe marginea unor numeroase file se pot găsi însemnări din veacul al XIX-lea (4^{v}, 106^{v}, 122^{v}, 254^{v} ş.a.). Deosebită este o însemnare din anul 1761, care indică faptul că un scrib muntean copia cărţi în nord, probabil în Moldova: „De pe această carte s-au scri*s* şi al*t* izvo*d* de mine, Sandu*l* Ţăporu*l*, munteanu*l* din Bucureşti. La vle<a>*t* 7269" (108^{r}–109^{r}). De asemenea, la finalul *Scării* patericului (347^{r}–349^{v}), copistul menţionează de ce a omis unele naraţiuni scurte: „Mai sântu capete neînsămnate, ce pentru că sân*t* mici şi multe şi to*t* de-a rându*l* ce le-a*m* lăsa*t* şi ca pentru leane, socotin*d* că cine va cerca va afla. <E>*že pisach* Cozma monah".

[53]Scris: **сн ѣ**. Altă lecţiune posibilă: *să*.

[54] G. Ştrempel, *op. cit.*, vol. I, p. 269.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

Majoritatea trăsăturilor lingvistice ale textului copiat reflectă graiul moldovean al scribului: 1. e medial aton închis la i: *ştiinţii* (339^{r}); 2. e medial aton conservat: *pântecele*, *trebuie* (339^{v}); 3. e final conservat: *ce*, *cine*, *de* (339^{r}), *praznice*, *tine* (339^{v}); 4. *ѣa > e (ę)*: *bogăţie* (*ce-mi fu dată*) (339^{v}); 5. forma sincopată: *drept* (339^{v}); 6. labiala *m* rostită dur: *trimăs* (339^{v}); 7. *m* rostit moale: *lumină* (340^{r}); 8. dentala *d* rostită moale: *osândeaşti* (339^{v}); 9. *t* moale: *aşteaptă* (339^{r-v}), *cinsteaşti*, *sufletesc* (339^{v}); 10. *s* dur: *să roagă*, *sângur* (339^{r}), *să lepădară* (339^{v}); 11. *s* moale: *se grijeaşte*, *spăsenie* (339^{r}); 12. *dz* rostit dur: *Dumnădzău* (339^{r-v}); 13. *ţ* moale: *ştiinţei* (120^{r}); 14. *ş* moale: *greşeaşte*, *ruşine* (339^{r-v}), *înşeli*, *nu te ruşineadzi* (339^{v}); 15. *j* rostit moale: *grijeaşte* (339^{r}), *grijeaşti*, *slujeaşti* (339^{v}); 16. africata *dz* conservată: *dzi*, *dzisă*, *Dumnedzău* (339^{r}), *cadzi*, *cădzuşi dzisă*, *dzise*, *Dumnedzău*, *dumnedzăiaşti*, *dzi*, *ruşineadzi* (339^{v}); 17. *dz* trecut la *z*: *botez* (339^{r}); 18. *j* trecut la *ğ*: *giudecător* (339^{r}), *giudeţ*, *agiungi-i au ba* (339^{v}); 19. *r* moale: *greşeaşte* (339^{r}), *greşeşti*, *ai greşit*, *nu-i mai greşi* (339^{v}); 20. *r* dur/ moale în sufixul -or: *giudecător* (339^{r}) şi *giudecătoirul* (339^{v}); 21. articolul posesiv invariabil: *a schimniciei* (339^{r}); 22. prepoziţia *după* (339^{r}); 23. prepoziţia *către* (339^{r}).

5. O copie a versiunii scurte a scrierii pseudo-evagriene se află şi în manuscrisul românesc conservat la Bilioteca Academiei Române sub cota 1064[55]. Manuscrisul a făcut parte din biblioteca persoanlă a lui Moses Gaster (nr. 3), de unde a intrat în posesia lui Mihai Eminescu, după cum reiese dintr-o însemnare autografă realizată între 1875 şi 1876, ştearsă şi ilizibilă din cauza faptului că fila a fost ulterior tăiată. Întocmit în anul 1742 de către acelaşi monah, Cozma, codicele conţine 346 de file şi este compus din *Mântuirea păcătoşilor* (1^{r}–178^{r}), *Viaţa lui Vasile cel Nou şi Vămile văzduhului* (227^{r}–346^{v}) şi *Patericul schitului* (227^{r}–346^{v}), între filele 342^{r} şi 342^{v} fiind copiate cele două scurte texte anonime care formează scrierea ascetică atribuită ulterior lui Evagrie Ponticul. Unica însemnare din manuscris îi aparţine scribului, care indică felul în care a copiat *Vămile văzduhului* (f. 226^{v}).

Din punct de vedere al localizării, analiza straturilor de limbă este asemănătoare cu cazurile de mai sus: stratul preponderent reflectă graiul moldovenesc al scribului de la Neamţ: 1. *e* medial aton închis la *i*: *praznicile* (342^{r}); 2. *e* medial aton conservat: *pântecele*, *trebuie*, *ştiinţei* (342^{r}); 3. *e* final închis la *i*: *praznici* (342^{r}); 4. *e* final conservat: *ce*, *cine*, *de*, *praznice*, *tine* (342^{r}); 5. *ѣa > e* (*ę*): *bogăţie* (*ce-mi fu dată*) (342^{v}); 6. forma sincopată: *drept* (342^{r}); 7. *m* rostit moale: *lumină* (342^{v}); 8. labiala *p* rostită dur: *trupască* (342^{r}); 9. dentala *d* rostită moale : *osândeaşti* (342^{r}); 10. *t* moale : *aşteaptă*, *cinsteşti*, *sufletesc* (342^{r}); 11. *s* dur: *să roagă*, *să grijeşte*, *să lepădară* (342^{r}), *sângur* (342^{v}); 12. *s* moale : *se grijeaşte*, *spăsenie* (342^{r}); 13. *dz* rostit dur: *Dumnedzău* (342^{r-v}); 14. *ţ* moale: *ştiinţei* (342^{r}); 15. *ş* moale: *greşeaşte*, *ruşine*, *nu te ruşinezi* (342^{r}) *înşeali* (342^{v}); 16. *j* rostit moale: *grijeşte* (342^{r}), *grijeaşti*, *slujeşti* (342^{v}); 17. africata *dz* conservată: *cadzi*, *dzi*, *dzisă*, *dzise*, *Dumnedzău*, *dumnedzăieşti*, *ruşineadzi* (342^{r}),

[55] G. Ştrempel, *op. cit.*, vol. I, p. 216.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)

cădzuşi, *dzi* (342^{v}); 18. *dz* trecut la *z*: *botez*, *nu te ruşinezi* (342^{r}), *păziş* (342^{v}); 19. *j* trecut la *ğ*: *giudecător*, *giudeţ* (342^{r}), *agiungi-i au ba*, *giudeţ* (342^{v}); 20. *r* moale: *greşeşte*, *greaşeşte*, *greşeşti*, *ai greşit*, *nu-i mai greaşi* (342^{r}); 21. *r* dur în sufixul -or: *giudecător* (342^{r}); 22. articol posesiv invariabil: *a schimniciei* (342^{r}); 23. prepoziţia *după* (342^{r}); 24. prepoziţia *către* (342^{r}).

Copia aflată în acest manuscris ar trebui, la o primă vedere, pusă în legătură cu cea păstrată în ms. rom. BAR 1261, în lumina faptului că ambele au fost transcrise de acelaşi copist într-un context de compunere asemănător: alăturarea textului din *Pateric* cu *Mântuirea păcătoşilor* şi *Vămile văzduhului*. Identic cu cazul ilustrat mai sus, punem în evidenţă faptul că, cel mai probabil, între cele două copii (ms. rom. BAR 1261 şi 1064) nu se află vreun raport direct, copia din codicele din urmă nedescinzând direct din manuscrisul cu cota 1261. Acest aspect reiese din opţiunile lexicale diferite (a), frazarea distinctă (b) şi omisiunile diferite (c):

a. ms. rom. 1261: „nu trebuie să fie fă*r* lacrămi” (f. 339^{r})
   ms. rom. 1064: „nu trebuie să fie fă*r* de plânsu” (f. 342^{r})
   ms. rom. 1261: „din temniţa trupului său” (339^{r})
   ms. rom. 1064: „din temniţa cea trupască” (342^{r})
   ms. rom. 1261: „de câte o*r* te milui şi ia*r* te lenişi” (340^{r})
   ms. rom. 1064: „de câte ori te mângâia şi tu ia*r* te leniş” (342^{v})

b. ms. rom. 1261: „ia*r* dzisă” (339^{v})
   ms. rom. 1064: „dzisă ia<r>” (342^{r})
   ms. rom. 1261: „fă*r* de sfială te amesteci cu călugării” (339^{v})
   ms. rom. 1064: „cu călugării fă*r* sfială te amesteci” (342^{r})

c. ms. rom. 1261: „dureare şi ruşine cu multă muncă” (339^{v})
   ms. rom. 1064: „durearea şi ruşine şi muncă” (342^{r})

Astfel, se pot lansa două ipoteze: fie cele două copii nu descind direct una din cealaltă iar cea aflată în ms. rom. 1064 ilustrează o copie intermediară prelucrată şi pierdută, fie deosebirile se datorează intervenţiilor copistului.

BDD-A31885 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 00:14:53 UTC)